

De Liefde

Nieuwsbrief van de koren- en pelmolen
De Liefde te Uithuizen (Gr)
31e uitgave - zomer 2012

De draaiende koren- en pelmolen *De Liefde*

Een in molenaarskringen bekend gezegde is, dat wanneer een molen één jaar stil staat, hij net zoveel slijt, als wanneer hij tien jaar draait. Immers, bij het regelmatig draaien met de molen vindt er als het ware een voortdurende inspectie plaats, waarbij de molenaar kan horen, voelen en zien wanneer er zich iets ongewoons voordoet. En dat dit leidt tot zaken waarbij moet worden ingegrepen of waarbij het gewenst is op zoek te gaan naar oplossingen, mag blijken uit de volgende twee voorbeelden.

Het kruien van de molen

Doordat de molen *De Liefde* voorzien is van een voeghouten kruierwerk, waarbij de zware kap, die los op de molen ligt, over de kruiring wordt gesleept, is het kruien van de molen een zwaar karwei. Tijdens het kruien glijdt hout over hout en dat geeft natuurlijk veel wrijving. Om het toch mogelijk te maken wordt de kruiring ingevet met gesmolten reuzel, een natuurlijk smeermiddel waarmee al eeuwenlang wordt gewerkt. Toch blijft het kruien van de molen een zware klus, met name in de wintermaanden, wanneer het vet hard is geworden.

Een tip van collega Henk de Haan leidde tot het toepassen van een modern smeermiddel en wel Shell Rhodina EP (LF). Dit middel wordt veel in de scheepvaart gebruikt, is geschikt voor het werken in een zilte atmosfeer, is waterbestendig en wordt met name aanbevolen voor de smering van glijlagers onder hoge belasting.

We hebben het vet op de kruiring aangebracht en het effect is dusdanig positief, dat het alternatieve kruirad kon worden verwijderd.

De huig- of vorstplank

Op een dag in het voorjaar zag ik in de bosjes voor de sarrieshut een zwart geteerde plank liggen. Eerst dacht ik dat een plank van de stelling was gewaaid, maar dat bleek niet het geval. Een onderzoek rond de molen leidde tot niets, zodat het een raadsel bleef waar de zware, 280 cm lange plank, vandaan kwam. Voorlopig kreeg hij een plek onderin de molen.

Tijdens het draaien heb ik de gewoonte af en toe vanaf de straatkant naar de molen te kijken en toen ik dat ook weer eens deed, viel mij ineens op dat er van de twee op de kap van de molen liggende vorstplanken, die samen voor de afdekking van de kap zorgen, eentje ontbrak. Blijkbaar is hij er tijdens een voorjaarsstorm afgewaaid . . . Het is dus zaak voor de molenaar dat hij weer degelijk wordt bevestigd.

Een intrigerende foto van de molen *De Liefde* uit 1928

Van de molen *De Liefde* zijn in de loop der jaren vele foto's gemaakt, waarvan de eerste dateren van omstreeks 1900. Een interessante, maar ook intrigerende foto is een opname van 1928, genomen vanaf de hoek van de Mennonietenkerkstraat en de Molenwierdstraat.

Op de foto staat de molen pontificaal in beeld, met links erachter het oude molenaarshuis en rechts een schuurtje dat tussen de molen en de sarrieshut is gebouwd. Dit schuurtje is in later jaren weer afgebroken.

Op de foto is de zuidelijke oprit naar de molen te zien, die er tamelijk stijl uitziet en afgeschermd is met een hek.

De wieken van de molen hebben een hekwerk waarop de zeilen worden voorgelegd, het zogenaamd Oudhollands gevluicht. De as heeft een vierkante kop en dat duidt erop dat hij van hout is. Ook de buitenroede is van hout. Het bovenachtkant van de molen is bekleed met asfaltpapier, een bekleding die in die tijd veel werd toegepast.

Op de foto zijn de zeilen geklampt en staan de wieken in het kruis, ook wel overhek genoemd,

en dat betekent dat het een rustdag is en er niet wordt gemalen.

Op de foto zijn tevens een viertal personen te zien, die duidelijk voor de fotograaf staan te poseren. Een aantal van hen zijn bekend.

Zo is de man die het paard vasthoudt molenaar Pieter Dijksterhuis, de zoon van Derk Pieters Dijksterhuis en Grietje Jacobs Werkman, de eigenaren van de molen. Derk Pieters had de molen in 1876 gekocht en was op 31 mei 1925 overleden.

Zoon Pieter kocht in 1932 de molen en het is zeer aannemelijk dat hij het initiatief heeft genomen tot het laten aanbrengen van een nieuw gevluicht met zelfzwichting en een doorboorde gietijzeren as. Concrete gegevens en bewijzen hiervoor zijn echter tot op heden nog niet gevonden. Pieter bleef eigenaar tot zijn dood op 21 mei 1944, hij was toen 58 jaar oud.

Op het paard zit Roelf Pieter Bouwman, zoon van een zuster van Pieter Dijksterhuis, namelijk Alida. Zij was op 1 mei 1908, op 24-jarige leeftijd getrouwd met de zes jaar oudere Jakob Bouwman. Jakob was, evenals zijn ouders, landbouwer. Roelf Pieter was op 20 augustus 1913 te Stedum geboren en als molenaarsknecht werkzaam op de molen *Liefde*. Hij heeft op 20 augustus 1932 zijn naam gekrast in het OZO korbeel, nr. II op de maalzolder:

F. (?) Bouwman V. VIII. XXVI
R. P. Bouwman XX. VIII. XXXII

Na de dood van Pieter Dijksterhuis, in 1944, hield Roelf Pieter de molen draaiende, tot de weduwe de molen in 1946 aan Jan Smid verkocht. Op 24 april 1959 overleed Roelf Pieter in de leeftijd van 45 jaar.

Hollandse houtzaagmolens voor de kust van Batavia

Dat de Verenigde Oost-Indische Compagnie met haar vele schepen gedurende enige eeuwen een machtige organisatie is geweest, was mede te danken aan het feit dat Cornelis Corneliszoon van Uitgeest in 1594 een molen uitvond die op mechanische wijze planken uit boomstammen kon zagen. Voorheen gebeurde dit met de hand, een zwaar en tijdrovend karwij, dat dankzij de molens 30 keer zo snel kon worden gedaan. Ook in de Oost, waar Jan Pietersz. Coen in 1619 het VOC steunpunt Batavia stichtte, was het belangrijk dat er op een snelle wijze hout kon worden gezaagd voor de bouw en de reparatie van de vele schepen. Daarom werden in de tweede helft van de 17e eeuw op enige eilanden in de baai van Batavia eveneens houtzaagmolens gebouwd.

Gezicht op de baai van Batavia in 1752 met vele schepen en eilanden, zoals Purmerend, Eedam, Kuyper en Onrust. De twee molens op het werkeiland zijn duidelijk te zien.

Deze molens waren eerst in Holland gebouwd en werden vervolgens als een bouw pakket met de Oost-Indiëvaarders naar hun nieuwe plek vervoerd. Zo werd op het eiland Kuyper de eerste houtzaagmolen gebouwd, waarna op het eiland Onrust nog eens twee molens kwamen te staan. In later jaren werd ook nog op het eiland Eedam een houtzaagmolen gebouwd. Onderdelen voor de molens, zoals de cruciale krukas, werden vanuit Holland aangevoerd en lagen in de magazijnen op voorraad.

Batavia was de belangrijkste haven van de VOC in de Oost en de aanwezigheid van scheepswerven op de eilanden voor de kust waren dan ook essentieel voor het onderhoud van de schepen. Wanneer een schip bijvoorbeeld zo ernstig door wormen was aangevreten, dat het ging lekken, was het noodzakelijk de romp te verdubbelen. Hiervoor werd de romp bekleed met een tweede huid, zodat daarmee het schip weer waterdicht werd.

Van het eiland Onrust zijn meerdere kaarten, prenten, tekeningen en schilderijen bewaard gebleven en daarop zijn niet alleen de beide houtzaagmolens te zien, maar ook de vele bijgebouwen, waaronder loodsen, timmerwerven en scheepshelling, maar ook een ziekenhuis, een kerk en een kruitmagazijn.

Gezicht op het eiland Onrust, een tekening uit 1732, met de twee houtzaagmolens.

Een uitsnede uit de prent van J. v. Schley, graveerd in 1765, waarop de molens en de timmerwerf prominent is afgebeeld.

Het boek “Groninger molenhistorie” uitverkocht

Na de presentatie van het boek “Groninger molenhistorie, vijftig opstellen over historische aspecten van Groninger molens”, op 27 april jl., en waarop velen hadden ingetekend, volgde nog een stroom van nieuwe bestelling. Deze onverwachte ‘late’ belangstelling was dusdanig groot, dat de reservevoorraad van het boek zo snel slonk, dat het boek inmiddels is uitverkocht.

Geïnteresseerden die het boek alsnog willen inzien, kunnen terecht in verschillende bibliotheken en archieven, waarin het boek is opgenomen. Dit zijn o.a. het RHC Groninger Archieven te Groningen, het Groninger Molenhuis te Groningen, de Stichting Molendocumentatie van De Hollandse Molen te Amsterdam, de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag en het MOLA - Provinciaal Molencentrum (Provinciaal Domein Puyenbroeck) te Wachthebeke (B).

Molendagen in 2012

Dit jaar werd voor de 40ste keer **de Nationale molendag** gehouden en wel op zaterdag 12 mei jl. Op die dag was het slechts 12 graden, was het half bewolkt en stond er een stevige noordwesten wind.

De molen was geopend van kwart voor tien tot half zes en draaide ruim 7 uren, waarin het wiekenkruis met half gesloten kleppen 3835 omwentelingen maakte. Het bezoekersaantal bedroeg 30.

Een maand later, op 9 juni, werd **het Groninger molenweekend** gehouden. De molen *De Liefde* draaide alleen op de zaterdag en die dag kwam de thermometer niet hoger dan 14 graden en stond er een krachtige zuidwestenwind. Ook nu draaide de molen 7 uren en daarin maakte het wiekenkruis 3449 omwentelingen. Het bezoekersaantal bedroeg 38.

De muis in de molen

Ook dit jaar werd de molen *De Liefde* in het kader van het project “Molenuis” door enige schoolklassen bezocht.

Op 8 mei beklommen 26 kinderen van groep 2 CDBS De Noordkaap te Uithuizermeeden met 9 begeleiders de trappen van de molen en op 11 juli waren dat 11 kinderen met 4 begeleiders van de school obs Roodschou, met als beloning een prachtig uitzicht vanaf de stelling.

Bezoek van de Britzer Mühle te Berlijn

Op 17 mei jl. bezochten 14 bezoekers, alle molenaars en mio’s (molenaars in opleiding) van de Britzer Mühle te Berlijn de molen *De Liefde*.

Het was de eerste stop op hun jaarlijkse meerdaagse tour door Nederland, na afloop van een opleidingsperiode. Na een lange reis arriveerden ze exact op het afgesproken tijdstip, waarna dankbaar gebruik werd gemaakt van de gereedstaande koffie met koek. Met de molenaar en instructeur van de Britzer Mühle, de Nederlander Jan Dijkstal, heb ik al enige jaren contact en met hem had ik een programma voorbereid. De molen werd uiteraard tot in de kap bezocht, waarbij de mio’s op allerlei bijzonderheden werd gewezen.

Ook de zelfzwichting in het gevluht was een boeiend object voor hen.

De Britzer Mühle heeft een eigen website: <http://www.britzer-muellerverein.de>

Colofon

∴

Tekst, opmaak en samenstelling
B. D. Poppen, *vrijwillig molenaar*
Ripperdadrift 16, 9981 LH Uithuizen
e-mail: bob@bdpoppen.nl
website: <http://www.bdpoppen.nl>